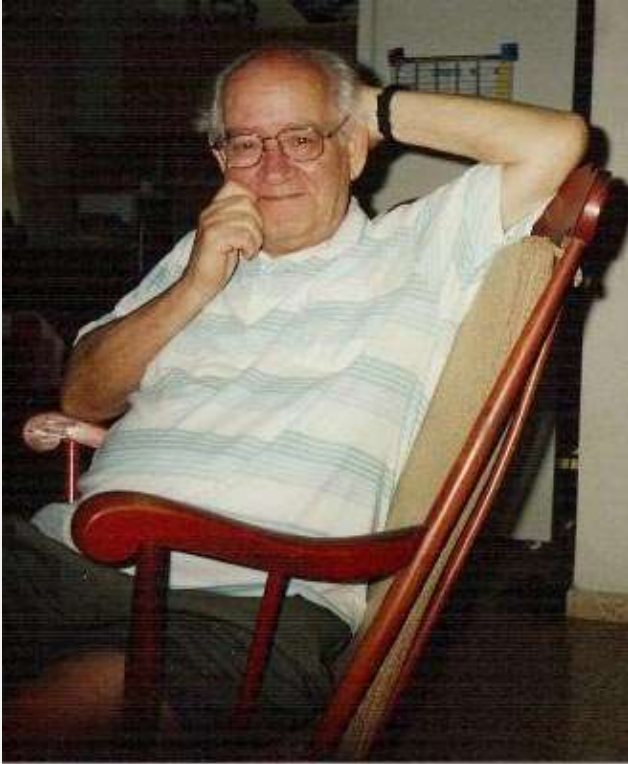

אהרן (אהרלה) טלנברג ז"ל
(ויסבאדן, גרמניה – 20.10.2001, ברור-חיל, ישראל, 11.6.1927)

אבי, אהרלה טלנברג, נולד בוויסבאדן, גרמניה, למשפחה יהודית אורתודוקסית. הוא היה בנם השלישי של יהודה ברוך ופאני (לבית דים) טלנברג. אחריו נולדו למשפחה שני בנים נוספים. בשנת 1933, כשכבר למד בבית-ספר כללי בגרמניה, יצאה המשפחה מגרמניה לאנטוורפן שבבלגיה, שם התגוררו סבו וסבתו מצד אמו. באנטוורפן החל ללמוד שוב בבית הספר, הפעם בבית ספר חרדי שבו בנוסף ללימודי הדת נלמדו גם מקצועות כלליים. כל אותו זמן ניסה אביו להשיג ויזה לארצות הברית, או לכל הפחות לארגנטינה. בפגישה מקרית עם מכרה הוצעה לו ויזה לברזיל. אביו קיבל את ההצעה והפליג לברזיל. כעבור זמן מה, שלח האב כסף לאשתו וילדיו שנותרו בבלגיה, ואלה הצטרפו אליו בסאו פאולו שבברזיל.

בסאו פאולו המשפחה התגוררה בפון רִטִירו, השכונה שבה התיישבו רבים מהמהגרים היהודים שהגיעו מאירופה במחצית הראשונה של המאה ה-20. אחרי שורה של התחלות לימודים בבתי ספר דתיים וציבוריים (שהתחלפו זה בזה בכל פעם שאביו הסתכסך עם מי מפרנסי בית הספר או לא ראה בעין יפה את אופן ההתנהלות שם), אהרלה נחת לבסוף בכיתה אלף בבית הספר רִנְסְנֶסָה ("התחייה"), בית ספר יהודי-ציוני, לא דתי. הנהלת בית הספר הגיעה עם אביו, סבי, לפשרה מיוחדת: בשיעורי תנ"ך או משנה יותר לילדיו לחבוש לראשיהם כיפות. בכיתה ד' או ה' הסתיים חוק לימודיו הפורמאליים של אבי. סבי החליט להוציאו מבית הספר. מעט אחר-כך הוא כבר החל לעבוד.

מרכיב מרכזי בהנחלת ההשכלה והתרבות בביתו היו השיעורים שהעביר סבי, שהיה אדם משכיל מאוד, לבניו בימי שבת וראשון: בשבת – לימודי קודש ובראשון, ספרות ותרבות גרמנית וספרות העולם שתורגמה לגרמנית. הסקרנות האינטלקטואלית אפיינה את אהרלה מגיל צעיר; לא זו בלבד שהיה היחיד מבין הבנים שהתעניין באמת בשיעורים האלה, הוא גם אהב לקרוא וקרא הרבה מקטנות. את היעדרויותיו של אביו הוא היה מנצל כדי לקרוא דברים שהאב אסר עליו לקרוא (לא ספרי זימה חלילה; ספרים כמו "אוצר אגדות התלמוד", למשל)

בשנת 1946, כשהיה בן עשרים בערך ולמד בסמינר למורים, פגש שם חברים שפעלו במסגרת חטיבת הנוער במרכז העברי-ברזילאי (Departamento Juvenil do Centro Hebreu-Brasileiro). תנועת-נוער הציונית עדיין לא היתה קיימת אז; פעילויות כאלה נאסרו בתקופת הדיקטטורה של ז'טוליו וִרְגָאס. אהרלה הצטרף אליהם וכך הכיר את מי שאחר-כך ייסדו את תנועת הנוער הציונית. שם, למעשה, נוצרה התנועה הראשונה: "השומר הצעיר". אהרלה, עדיין דתי, לקח חלק בפעילות התנועה. אחר-כך נוסדה תנועת "דרור החלוץ הצעיר", שבה היה חבר מראשיתה. באותה תקופה ניהל ולימד בבית-ספר לידיש בֶּסְנְטוּס. מעט אחר-כך התקיימה תחרות להשתתפות ב"מכון למדריכי חו"ל" בישראל, אז פלסטינה. אהרלה ניגש למבחנים והתקבל. בסוף דצמבר 1947, הוא הפליג לישראל עם עשרה צעירים נוספים מברזיל, וביניהם גם אמי – לאה שטיינבאום – שאז עוד לא היה ביניהם קשר רומנטי. בנסיעה לישראל הוא כבר לא היה דתי, אם כי התרבות והאמונה היהודית ליווהו כל חייו, כחלק מהזהות הפנימית שלו ובעיקר כחלק מהעיסוק האינטלקטואלי שלו. את הסטייק האחרון בחייו אכל בדרך לארץ, במסעדה ברומא. מאז דבק בצמחונות.

המשלחת הברזילאית הקטנה שהגיעה למכון למדריכי חו"ל עגנה בנמל חיפה בשלהי 1947, אחרי שבנמל תל אביב האנגלים לא אפשרו לאוניה שלהם לעגון. גם בחיפה הם לא הורשו לרדת מהאוניה אלא לאחר זמן ממושך. באותה עת ירו הערבים בחיפה מהעיר התחתית והקבוצה נלקחה מהנמל במכונית משורינת למלון בעיר. באותו לילה יצאו חברי הקבוצה לסיור בעיר ונכנסו לבית קפה, שהיה שרוי – כמו העיר כולה – בהאפלה מוחלטת, בגלל היריות מהעיר התחתית. ברגע שנודע בקפה שהנכנסים הגיעו מברזיל, פצחה התזמורת שניגנה במקום בנגינת "Tico-Tico no Fuba". מכיוון שהדרך לתל אביב היתה סגורה בפניהם בגלל התקפות של ערבים חמושים, הקבוצה נשארה עוד ימים אחדים בחיפה ואחר-כך הובלה ברכב משוריין עד זיכרון יעקב ומשם באוטובוס לתל אביב. הלימודים היו מתוכננים להתקיים בירושלים, אבל העיר היתה נצורה. מכיוון שכך, הם נשארו מספר שבועות במלון "המזרח" בתל אביב ואחר-כך עברו לקיבוץ גבעת השלושה, שם התקיימו לימודי המכון במקום בירושלים. לא רחוק משם, בבית החולים ע"ש בילינסון בפתח תקווה, היה בית ספר לאחיות. מכיוון שרוב הגברים בסביבה היו מגויסים באותה עת, הגברברים הברזילאים נהנו מיתרון ממשי. או, כפי שאהרל"ה אמר זאת, בעיקר נהנו אלה שידעו ליהנות. במכון הם למדו מפי טובי המורים והמרצים עברית, לימודי ארץ ישראל, ספרות, תנ"ך, שירים וריקודים ישראליים. בלימודים העיוניים חולקו התלמידים לרמות, לפי רמת הידע שלהם בעברית. ברמה הראשונה למדו רק שלושה וביניהם אבי, שכבר היה מורה מוסמך לעברית.

במסגרת המכון הקבוצה שהתה גם בקבוצת גבת למשך מספר חודשים, ושם עבדו בקיבוץ וחוו את חיי השיתוף. לשמחתם הרבה, אהרל"ה ונפתלי צ'רשניה (צורן) קיבלו מיד בהתחלה הזדמנות לעבוד בעבודה "יצרנית": ערבוב זרעים לתערובת מאכל לבעלי חיים. "ההתפכחות מאשיות הגדולה ביותר שחווינו", כך הוא תיאר זאת. שבוע אחר-כך הוא שובץ לעבודה יצרנית באמת, בשדה הבצל, שכמעט גרמה לו לחזור בו מהשאיפה לעלות ארצה אחרי המכון.

מכיוון שהם נקלעו לארץ בעיצומה של מלחמת השחרור, הם לוו מקרוב את הקרבות בטיולים רגליים לכל מקום שנכבש, או שוחרר. ביום הכרזת המדינה הם צעדו ברגל מגבעת השלושה לתל-אביב. איש לא ידע היכן יתקיים המעמד, זה היה סודי כנראה. כשהקבוצה הגיעה לתיאטרון הבימה, בקצה שדרות רוטשילד, המדריך שמע ממקלט רדיו שפעל באחד הבתים שהכרזת המדינה מתקיימת במוזיאון בשדרות רוטשילד. הם פתחו בריצה למקום וכשהגיעו לשם, בן גוריון והאחרים בדיוק יצאו מהמוזיאון. בסרט שצולם במקום, ומשודר לעתים בטלוויזיה אפשר לראות כמה מחברי הקבוצה (ביניהם את אמי לאה ואת נפתלי צ'רשניה/ צורן) רוקדים מול המוזיאון. עבור כולם, המעמד הזה היה חוויה מרגשת מאין כמוה. במהלך שהותם במכון התהלכו בברזיל שמועות שאבי נהרג בהפצצה האווירית של התחנה המרכזית בתל אביב. צריך לציין ששירותי דואר סדירים לא פעלו אז בארץ. המזל היה שלהוריו השמועות האלה לא הגיעו. השהות בארץ באותה תקופה, שהתארכה מעבר לשנה בגלל המלחמה, היתה חוויה מכוננת שהותירה את רישומה העז בחייו של אבי ובחייה של אמי, שתמיד אומרת כי זו היתה השנה החשובה בחייה. למרות שחזרו אחר-כך לברזיל, הם כבר ראו עצמם כישראלים והתכוננו לעליה ארצה.

עם שובם לברזיל הם מצאו תנועה שצמחה מעשרים איש, שהיו שם בעת שיצאו למכון, לאלף איש. בצד העבודה בתנועה, עבד אבי בעבודות אחרות בשביל להתפרנס, בעיקר בהוראה. החברות שלו עם אמי החלה אז, תחת כנפיו החוסות של ישו במרומי הקוֹרְקוֹבָאדוֹ בריו-דה-ז'ניירו. אחרי ההפלגה ללאפה, סמינר אינטנסיבי של שלושה ימים שבו הוחלט שכל חברי התנועה (להוציא שלושה) יעזבו את לימודיהם באוניברסיטה ויצאו לרכוש מקצוע טכני "מועיל", אהרל"ה עזב את לימודי הסוציולוגיה הפוליטית באוניברסיטה והלך לקורס נגרות, שאותו לא השלים משום מה. . . גם אמי עבדה אז בתנועה, ובעיקר לימדה שם שירים וריקודים ישראליים שלמדה בעת שהותה במכון. אחרי שהתחתנו ב-1952, הם יצאו לשליחות בסניף התנועה בריו-דה-ז'ניירו.

אהרל"ה ולאה עלו ארצה בסוף דצמבר 1952, לקיבוץ ברור-חיל, והצטרפו לגרעין המצרי שייסד אותו ב-1948 ולברזילאים הראשונים שהצטרפו אליו ב-1952. הוא היה היחיד מכל אחיו שעלה ארצה. כל האחרים נשארו בברזיל. אחרי תקופה לא קלה של עבודה בשדה, הוא מילא בקיבוץ תפקידים רבים אחרים. שטיפת כלים, למשל. לטענתו, בשלב מסוים הוא היה לשוטף הכלים הטוב ביותר במזרח התיכון. שלושה ימים בשבוע שטף כלים ובשלושה האחרים עבד כמורה. תנאי החיים בראשית הקיבוץ היו קשים: הם התגוררו בצריף עץ קטן, בלי מים זורמים, בלי שירותים, בכלל, בלי דבר. כעבור זמן לא רב אהרל"ה

נשלח לסמינר למורים בירושלים, הסמינר הכי נחשב אז בארץ. לימדו שם גדולי הפרופסורים בארץ. אמי, שבינתיים ילדה את בנם הבכור גיורא (באוגוסט 1953), נשארה למעשה לבדה בקיבוץ; אבי היה מגיע לקיבוץ רק אחת לשבועיים בסוף השבוע.

עם סיום הלימודים הוא חזר לקיבוץ ושימש כמזכיר (בפעם הראשונה מתוך שלוש בסך הכול). אברהם הצמרי (מושקה) יצא אז לברזיל וארגן קבוצה של עליית הנוער שהגיעה לקיבוץ. אחרי שהצמרי עזב את הקיבוץ, הפך אהרל"ה למחנך של הקבוצה הזאת ושל קבוצות נוספות שהגיעו במסגרת עליית הנוער. הוא לימד אותם את כל המקצועות כמעט, ממתמטיקה ופיזיקה ועד תנ"ך, ספרות ולשון עברית. תוך כדי כך, באוגוסט 1956 נולדתי אני, אראלה, בתו הצעירה.

בהמשך עבד אהרל"ה שנים רבות כמורה בתיכון "שער הנגב" (מורה לתנ"ך בעיקר), נסע פעמיים לשליחויות בברזיל (בפעם הראשונה, בשליחות מחלקת הנוער והחלוץ של הסוכנות, כדי לעבוד בתנועת הנוער דרור-הבונים שם, ובפעם השנייה בשליחות מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית), עבד כגזבר במפעל לייבוש ירקות של הקיבוץ, "דקו", ונמנה על האבות המייסדים של מכללת ספיר בנגב. במכללה הוא שימש בהתחלה כמפתח של פרויקטים מיוחדים ואחר-כך, אחרי הפצרות רבות, כמנכ"ל. למרות שנכנס לנהל את המכללה בשנותיה הקשות ביותר, העבודה שם מילאה אותו מרץ והתלהבות אינסופיים.

בשנים שבהן לימד בבית הספר ואחר-כך, הוא השלים בשנתיים (!) תואר ראשון בספרות עברית ובמקרא באוניברסיטת תל-אביב, ואחר-כך תואר שני במחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים. גם חצי דוקטורט הוא הספיק לכתוב (בתחום המחשבה היהודית, בהנחייתה של הפרופ' רבקה שץ-אופנהיימר), על הכפירה היהודית מאוריאל דה קוסטה ועד ברוך שפינוזה. צירוף של נסיבות – ביניהן העבודה במכללה ש"שאבה" אותו יותר ויותר, פטירתה של המנחה שלו, ויציאת ספרו של ירמיהו יובל על שפינוזה, שכיסה חלק נכבד מהתזה שבה עסק מחקרו – גרמו לו לזנוח לבסוף את העבודה האקדמית הפורמאלית. אבל הוא מעולם לא הפסיק ללמוד ולחקור לבדו; אוטוידיקט הוא היה ונשאר.

בערך בחמש-עשרה השנים האחרונות לחייו הוא הוזמן לעתים קרובות ללמד ולהרצות בברזיל, באוניברסיטת סאו פאולו, באוניברסיטת קמפינס ובמקומות אחרים, שם העביר שיעורים במקרא ובפילוסופיה יהודית. בד בבד, לכל אורך השנים הוא המשיך לפקוד את האוניברסיטה העברית או את אוניברסיטת תל אביב והיה נוסע אחת לשבוע, צמא דעת כתמיד, לשמוע שיעורים בתחומים שעניינו אותו. לקראת מותו הלא-צפוי נרשם לשיעור מסוים באוניברסיטת תל אביב, אך ביום שבו נפתחה השנה האקדמית באותה שנה, 21 באוקטובר, 2001, הוא הובא לקבורה.

כל-כך הרבה מילים וכל-כך מעט אהרל"ה בתוכן. את החוכמה השופעת, את הצניעות, את אהבת הדעת והאדם התמה ואת המתיקות שלו לעולם לא אצליח להעביר במילים. מי שהכיר, ידע.